

Prokop Brož a kol. *Mezi historií a Evangeliiem. Existence a život církve ve světle II. vatikánského koncilu.* Červený Kostelec: Pavel Mervart 2015, 284 s. ISBN 978-80-7465-107-6

P E T R P O L E H L A

Výročí ukončení II. vatikánského koncilu (1962–1965) přineslo na celocírkevní úrovni vydání řady vzpomínek účastníků zasedání koncilu, reflexí významných myslitelů či církevních představitelů i odborných historických a teologických pojednání. Také Katolická teologická fakulta Univerzity Karlovy se připojila k tomuto „akademickému způsobu oslav“ tím, že uspořádala teologickou konferenci, z níž později vzešla publikace *Mezi historií a Evangeliiem. Existence a život církve ve světle II. vatikánského koncilu*.

Už svým názvem a celou svojí koncepcí poukazuje předkládaná publikace na to, že koncil nezůstává jen historickou událostí, ale hraje zásadní roli pro naši současnost a bude ji hrát i pro budoucnost. Proto v knize najdeme jak pohledy historické, které ukazují dobový kontext vyhlášení a zasedání koncilu (a to kontext celocírkevní i domácí), tak pohledy odborníků z různých oborů teologie, kteří objasňují, na co kladl koncil v jednotlivých oblastech důraz, či jaké trendy nastolil. To bychom se však stále pohybovali jen na půdě církevních dějin, což autoři neměli v úmyslu. Zasedání koncilu byla ukončena, ale tím bylo dílo koncilní reformy teprve zahájeno a je stále třeba hledat perspektivy jeho pokračování. V souvislosti s koncilem se často hovoří o tom, že se církev otevřela světu. Tím je jistě myšlen důraz, který koncilní otcové položili na misijní charakter církve. Otevírá-li se církev, aby vyšla do světa, nutně to vyvolává otázky, jaký je vztah církve k současné společnosti a jaké je zde její poslání. Tyto otázky si kladli autoři kapitol posledního, čtvrtého oddílu knihy (Prokop Brož, Michal Opatrný, Pavel Ambros). Dovolil jsem si začít s výčtem témat a autorů od konce, neboť zde řešená otázka, kterou implikuje název čtvrté části publikace *Církev a její poslání ve světě* (s. 195–243), se mi jeví jako klíčová. Možná by čtenář měl začít knihu číst právě od této části, neboť v lečems může poskytnout klíč k chápání ostatních textů. Zejména text Prokopa Brože *Nový vztah mezi církví a společností. Kairos II. vatikánského koncilu* může být v tomto ohledu inspirativní a instruktivní. Řešené otázky jako např. konflikt mezi církví a společností, vztah mezi mocí a autoritou, možnost nového začátku vzešlá z přechozího konfliktu, charakter moci v církvi a moci ve společnosti dávají tušit, že jde o téma zásadní a aktuální. Autor předkládá tezi, že moc je předpokladem k uspořádání a k rozvoji lidského života. Proto je třeba přemítat o její povaze, jejím zdroji jak v církvi, tak ve společnosti, a o vzájemných vztazích obou mocí zejména v současné době, kdy církev

hledá nové místo ve světě. Všechny tyto reflexe nastíněné z pohledu eklesiologie se opírají o zkušenost dějin církve (vycházejí i ze studia dřívějších koncilů a děl starších teologů – Bossuet, Marheineke, Möhler) a představují čtenáři předpoklady a výzvy pro vzájemné vztahy mezi církví a světem čerpané ze studia koncilních dokumentů a pokoncilní teologie (srov. s. 200–209). Nároky jsou kladeny na společnost i na církve. Ta může dle Brože plně rozvinout svou „prorockou vlohu“ ve společnosti, která náboženství uznává a přiznává mu roli „syntetizující síly“ (s. 211). Církve však musí být autentická, její život musí být založen na „radosti z evangelia, dynamice křesťanské naděje a angažovanosti vycházející z křesťanské lásky“. Musí také umět tyto hodnoty společnosti sdělit (srov. s. 212).

Jen těžko lze vyzvednout některé příspěvky nad jiné, neboť všechny jsou závažné a hodnotné a čtenář bude nejspíše volit dle svých zájmů, oborových preferencí či vztahu k autorům. Promluvy papežů pronesené na koncilu či jinde v souvislosti s ním představuje jako opomíjené, byť velmi důležité téma Ctirad V. Pospíšil, který ostatně před časem vydal soubor jejich českých překladů. Jeho text uzavírá první oddíl knihy reflektující význam koncilů v evropském kontextu. Jeho součástí jsou ještě příspěvky amerického dominikána B. T. Viviana, který představuje historické souvislosti koncilu (zhruba v období předchozích dvou set let), jež nám umožňují některé události a zejména výsledky II. vatikánského koncilu lépe pochopit, ale i nahlédnout perspektivu dalšího vývoje a směřování. Kontinuitou a diskontinuitou moderní doby, které je možno pozorovat i na životě církve, se zabývá brněnský historik Jiří Hanuš. Je možné vůbec o kontinuitě v moderních dějinách plných zvrátů a revolučních změn uvažovat? Jak je možné, že jedni zdůrazňují kontinuitu např. mezi prvním a druhým vatikánským koncilem a druzí naopak poukazují na jejich zásadní odlišnost? Jedním ze závěrů tohoto jeho textu je konstatování, že kontinuita víry a úřadu je pro katolickou církev typická a konstitutivní, neměla by nás ale vést k tomu, abychom hledali návaznost tam, kde ji nelze prokázat a historicky doložit (srov. zejména s. 39–40). Navíc je třeba brát v úvahu celou církevní tradici, tedy i to, co je překryto mnoha staletími, a nebrat za bernou minci pouze to, co se v církvi vžilo teprve v 19. či polovině 20. století.

Pro ty, kdo znají pokoncilní léta z autopsie, bude bezesporu zajímavé srovnat vlastní zkušenosti se zkušenostmi a vzpomínkami Aleše Opatrného, Jana Sokola či biskupa Františka Radkovského, shrnutými v kapitole nazvané *Význam II. vatikánského koncilu v československém kontextu* (s. 61–88). Tyto tři známé osobnosti společenského, církevního a akademického života přinášejí reflexe toho, jak koncil ovlivnil domácí církevní scénu (situaci na Slovensku reflektuje text Petra Šturáka). Aleš Opatrný se věnuje zejména Dílu koncilové obnovy a roli tehdejšího pražského arcibiskupa Františka kardinála Tomáška. Ekumenický rozměr koncilu podtrhují vzpomínky Jana Sokola na Ekumenický seminář v pražských Jirchářích a biskup Radkovský zase popisuje vliv nových hnutí a komunit na tehdejší život církve u nás.

Evangelizace, sociální učení církve a její mravní nauka, biblická (zejména starozákonní) exegeze a spirituální teologie jsou jen některými z oblastí, pro něž přináší koncil stále nové impulsy a inspirace a jimiž se v předkládané publikaci zabývají autoři Petr Štica, Jaroslav Lorman, Jaroslav Brož a Karel Sládek. (Jejich příspěvky jsou spolu s několika dalšími zařazeny do kapitoly *Trendy v pokoncilní církvi včera a dnes.*) Štica podtrhuje sociálněetický charakter koncilní konstituce *Gaudium et spes* a zdůrazňuje, že text je významný zejména pro svůj nový celkový přístup k problematice. Autorův příspěvek seznamuje čtenáře zejména s „metodologickými impulsy“ koncilního dokumentu. Jaroslav Lorman se ve své skice věnuje požadavkům koncilu na obnovu morální teologie. Předmětem autorova zájmu je zde zejména postulát koncilního dekretu *Optatam totius*, „aby morální teologie osvětlovala vznešenost povolání věřících v Kristu“ (s. 159). Přínos dvou koncilních konstitucí *Sacro-sanctum concilium* a *Dei verbum* pro spirituální teologii shrnuje Karel Sládek. Spatřuje ho zejména v návratu k naslouchání Písmu a jeho četbě mezi základní zdroje křesťanské zkušenosti s Božím zjevením (srov. str. 151). Toto prvenství zastávala v předkoncilní době především tradice, proto je koncil i v této oblasti velmi inovativní.

Je zcela jasné, že jedna kniha či jedna konference nemůže postihnout, natož vyčerpát všechna témata, jimiž se koncil zabýval. Jejich výběr byl v předkládané publikaci jistě ovlivněn též oblastmi zájmů osobností a akademiků, kteří byli takřikajíc po ruce. Přesto mi však v kontextu nynější diskuse o koncilu a zkušenosti zejména z 80. let v knize chybí jedna oblast teologie, a to liturgika. Liturgické změny možná jako první a hlavně nejmarkantněji zasáhly do každodenního života katolických křesťanů a dodnes (a možná právě dnes víc než dříve) jsme se s nimi zcela nevyrovnali. Asi žádné jiné téma nastolené II. vatikánským koncilem nezaujímá přední místo např. v nesčetných internetových diskusích jako právě liturgie. A snad ani žádná jiná oblast nečelí tak soustavnému volání po revizi jako pokoncilní liturgie. A domnívám se, že ani v jiné oblasti se církevní praxe nevrací před koncil tak ráda a s takovou vehemencí jako v liturgii. Tuto rukavici hosenou členy nejrůznějších spolků, bratrstev a skupin propagujících a provozujících (leckdy v tristní podobě) předkoncilní liturgii, organizátoři konference a tvůrci z ní vzešlé monografie nezvedli. Neměli k tomu možná sílu či odvahu. Nebo nedisponuje česká teologická scéna dostatkem liturgiků, kteří by byli schopni a ochotni se s tímto naléhavým tématem změřit? (Pochopitelně se někteří autoři ve svých příspěvcích tématu nemohli aspoň okrajově nedotknout: zejména A. Opatrný; srov. s. 70–71 a P. Ambros; srov. s. 228–230.)

Publikaci *Mezi historií a Evangeliiem. Existence a život církve ve světle II. vatikánského koncilu*, kterou redakčně připravil David Vopřada, nelze než doporučit k četbě a studiu. Jak již bylo naznačeno, její tematická rozrůzněnost zde není na závadu, ale naopak může čtenáře, který ji vezme do rukou kvůli svému specifickému zájmu či oboru, o nějž se zajímá, přivést k četbě textů

„sousedních“, čímž bude uveden do širších souvislostí a zahlédne tak „svoje“ téma ve vazbách, které si dosud možná neuvědomoval, což je jistě žádoucí. Kniha může posloužit a věřím, že poslouží těm, kdo uvažují o způsobech života církve ve světě a vidí perspektivu jejího života spíše v naplnění požadavků koncilu než v jeho revizi. A nezáleží na tom, zda jsou to teologové, kněží, historici, studenti teologie či pracovníci charitních zařízení, vykonavatelé pomáhajících profesí či „jenom“ angažovaní křesťané.